

Orcsik Roland

Csáth és Kosztolányi Palicson

Csáth and Kosztolányi at Palics

A budapesti székhelyű Fialat Írók Szövetsége (FISZ) tagjaiként Kollár Árpád és Mészáros Márton szeptember 27-én Csáth- és Kosztolányi-szimpoziumot szervezett Palicson. A tanácskozás főcíme Kosztolányinak a *Csáth Gézához* című költeményéből vett idézet: „*Alszik a fény.*” Pár nappal előtte, szeptember 25-én, csütörtökön és 26-án, pénteken Szabadkán, a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon *Csáth-járó át-járó* címmel volt konferencia. Sajnálatos, hogy a két esemény között viszont nem volt átjárás, a közös pontot csak a mindkét konferencián jelen levő tudósító újságírók és a téma biztosította. E beszámolóban sem lesz átjárás, csak a FISZ által szervezett asztali beszélgetésre összpontosít majd. Szándékosan nem használom a szimpózium kifejezést, ugyanis az otthonias hangulatú palicsi könyvtárban családias légkörben zajlott az esemény. A viták nemegyszer több kört futottak, mint pl. a budapesti Mészáros Márton *Álom dél után* című előadását követően, aki Arthur Rimbaud *Hajnal* című prózaversét és Csáth Géza *Délutáni álom* című novelláját vetette össze. Kisebb szópárbaj alakult ki a „valóság” és az „álmom”, továbbá a „leírás” fogalmi körül, a vita után azonban továbbra sem volt világos a különbség az „álmom” és a „valóság” kategóriái között, főleg akkor nem, ha Rimbaud és Csáth műveiben keressük erre a válaszokat. A soron következő budapesti előadó Bodrogi Csongor volt, ő Kosztolányi Dezső *Csáth Gézának* című verse utóéletéről, intertextuális vonatkozásairól, recepciójáról szólt. Szóba került Tandori Dezső *Mottók egymás elé* című kollázsverse is, továbbá lelepleződtek azok az ideológiai vonatkozások, amelyek miatt az irodalomtörténet sokáig gyengének ítélte meg Kosztolányi költeményét. A kritika ideológiai háttere nemegyszer politikai színezetű volt, a „cirillbetűs Szabadka” sorban nacionalista hangokat hallott; ezt éppen Tandori problematizálta az egyik esszéjében. Bodrogi a Kosztolányi-vers befogadástörténetének beható elemzése után igen jól átgondolt értelmezéssel rukkolt elő, amelyben a „sohase-jövő és sohase-beszélő” másik (Csáth) került a terítékre. A következő előadó az Egerben tanító Bednánics Gábor volt, aki provokatív kalapácsütéssel indította a mondandóját. Nietzsche a *Bálványok alkonya* című írásában kalapáccsal sújt a bálványokra, leleplezendő az ürességüket. Bednánics nietzschés habitussal a következő mondattal indította előadását: „Csáth Géza dilettáns író.” Ez az első hallásra övön alulinak tűnt, ám *Bednanietsche* kellő felkészültséggel részletezte a XX. századelői „dilettáns”

és „profi” írók, pontosabban a *Nyugat* körén *belüli* és azon *kívüli* céhek közti különbséget. Meglátása szerint Csáth novellisztikájában kevés az összetettebb megformáltságú darab (leszámítva az *Anyagyilkosságot*), az írások szerkezeti-
leg gyakran könnyen átláthatóak. Ugyanakkor bármennyire is felkészült volt Bednatics, előadásából olykor nem kristályosodott ki, mivel vagy kivel viaskodik: a Csáth-kultusszal vagy Csáth írásaival. A kultusz-kritika olajozottan működött, ám annál nehezebb volt Csáth írásainak „dilettáns” kategóriába sorolása. Az előadás utáni vitában Bednatics maga is beismerte, hogy a dilettáns/profi kategóriák talán túl szűknek bizonyulnak Csáth megítéléséhez, arról nem is beszélve, hogy a *Nyugat* köréhez sok olyan író is tartozott, akik nem képviselték az élvonalat (pl. Kafka Margit, Gellért Oszkár). Ám Bednatics előadása bátorságról tanúskodott, mert képes felkavarni az irodalomtörténet poshadt állóvizét, s ha nem is oldja meg a Csáth-recepció problémáit, újra felidézi, s más nézőpontból világítja meg őket. Kosztolányi egy helyütt azt állítja: „A nagy írók lassankint mind megtalálják a maguk ellenségeit” (*Írók ellenségei*), majd így folytatja: „Az irodalmi fejlődés ilyenképpen az ő munkásságuk és a kritikai ellenhatás összetevőiből alakult eredő vonalán indulna meg új és merészebb síkok felé.” Ilyen értelemben Bednatics provokatív kalapácsütései rést üthetnek azon a falon, melyet a kultusz betonozott Csáth művei köré, s ezzel újabb lehetőségeket tárhat fel a Csáth-kutatásban.

Bengi László textológiai elemzéssel érkezett; Kosztolányi *Aranysárkány* című, ifjúsági és felnőtt regényváltozatának textológiai problémáiról beszélt. Rendkívül dinamikus, lendületes előadása élvezhetővé tette az amúgy eléggé szövevényes problémavilágot. Bengi penge és pörgő előadása mindenkit felcsigázott, nyitott, főleg annál a résznél, amikor kiderült, hogy miként változott az ürülék patkánnyá a regény korántsem elfeledett, megnyirbált ifjúsági változatában. Bengi után az újvidéki magyar szakos Szabó Szilvia következett, aki szintén az *Aranysárkányt* elemezte, hermeneutikai nézőpontból. Előadásának fő kérdései a(z) (ön)megértés lehetősége és lehetetlensége köré csoportosultak. A „saját” és az „idegen” viszonyát Szabó pontos meglátásokkal támasztotta alá, bizonyítván, hogy Kosztolányi regénye kortárs irodalomelméleti szempontból is izgalmas olvasmány. Szerinte az idegen világok megértése a sajátot teszi próbára, hozzáfűzhetjük, hogy ez az olvasásra is érvényes, hiszen egy regény megértésének kísérletei a saját befogadóképességünket teszik próbára. A hatodik előadó a zentai születésű, ám jelenleg Szabadka–Szeged reláción élő kiváló költő, Kollár Árpád volt, aki Kosztolányi fordításszemléletével foglalkozott. Kollár megkülönböztette a korai, laza módon fordító Dezsőt a kései, szigorú Kosztolányitól. Mindezt pedig párhuzamba állította egy Esti Kornél-novellával (*Esti a bolgár kalauzzal cseveg bolgárul, s a bábéli nyelvzavar édes rémületét élvezi.*) A párhuzam kimutatása után Kollár Kosztolányi korai fordításszemléletét „a család otthonosságának” nevezte. Gondolatébresztő előadása után néhány

előadó vitatta Kollár állítását, hogy Kosztolányi fordításszemlélete „koraira” és „késeire” osztható, mert a korszakokon belül is vannak különbségek: Kosztolányi hol hűségesen, hol hűtlenül fordított.

A szimpózium utolsó előadói szerepe a jelen sorok írójára hárult, aki azt próbálta bebizonyítani, hogy a szerzőkből mindig utólag kreálunk prófétákat. Így volt ez Kosztolányi és Koncz István kapcsán is. Kosztolányi ugyanis 1909-es belgrádi útirajzában, tehát még a balkáni háborúk és az I. világháború előtt, a háború előérzetét fogalmazta meg. Hasonlóan járt el Koncz István is, aki *A Tisza partján* című, 1987-es költeményét Kosztolányi-mondattal zárja le: Háború lesz. Érdekes, hogy a '90-es évek balkáni polgárháborúinak kitörésével a Koncz-recepció prófétikus szerepet tulajdonított ennek a mondatnak. Ugyanakkor a szerző 1989-es *Ellen-máglya* című kötetének korabeli, vagyis háború előtti recepciója még nem látta bele a vitatott mondatba a közelgő balkáni kataklizmát. Az előadás hiányosságot mutatott a konczi költészet metafizikus dimenziójának bizonyítása terén, vagyis innen kéne továbblépni a következő Csáth–Kosztolányi találkozás felé.